

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: «**Особливості розвитку
запам'ятовування у дітей з
синдромом Дауна»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи КорО1-М19з
спеціальності 016 Спеціальна освіта
за освітньою програмою
Олігофренопедагогіка. Логопедія
Савицька М.В.

Керівник:
Рудзевич І.Л., кандидат психологічних
наук, доцент кафедри психолого-медико-
педагогічних основ корекційної роботи

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ	6
1.1. Пам'ять як психічний процес	6
1.2. Розвиток пам'яті в онтогенезі.....	16
1.3. Психолого-педагогічна характеристика дітей із синдромом Дауна.....	26
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА	40
2.1. Методика дослідження пам'яті	40
2.2. Аналіз результатів дослідження пам'яті дітей дошкільного віку з синдромом Дауна та типовим розвитком	47
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА РОБОТИ ІЗ РОЗВИТКУ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА	56
3.1. Рекомендації щодо організації корекційних занять з розвитку пам'яті дошкільників з синдромом Дауна	56
3.2. Прийоми розвитку запам'ятовування у дітей з синдромом Дауна..	63
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність теми. Дошкільний вік є періодом інтенсивного формування психіки на основі тих передумов, які склалися в ранньому дитинстві. Висока сенситивність цього вікового періоду визначає великі потенційні можливості різнобічного розвитку дитини. По всіх лініях психічного розвитку виникають новоутворення різного ступеня вираженості, що характеризуються новими властивостями і структурними особливостями.

В даний час актуальна проблема розвитку пам'яті у дітей з типовим розвитком та дітей з синдромом Дауна. Значення нормального розвитку пам'яті дуже велике.

Як показали дослідження зарубіжних вчених В.Штерн, Е. Мейлан, Ф. Фребеля, а так само вітчизняних психологів П. Блонського, О. Леонтьєва, З. Істоміної, І.Зінченко, А.Запорожця, Л. Виготського, пам'ять лежить в основі навчання і виховання, набуття знань особистого досвіду, формування навичок. Дошкільний вік характеризується інтенсивним розвитком здатності до запам'ятовування і відтворення. У дошкільнят мимовільне запам'ятовування і мимовільне відтворення – єдина форма роботи пам'яті.

Проблему розвитку дітей із синдромом Дауна досліджують: А. Альохіна, М. Беркетова, П. Жиянова, Т. Медведєва, Г. Ворсанова, І. Демидова, Р. Ковтун (аналізували питання пізнавальної діяльності мовлення); Н. Тертична, Г. Головань (нестійкість афективної сфери); К. Давиденкової, І. Ліберман, А. Кошелева (надмірну здатність розконцентрувати увагу); М. Беркетова, П. Лаутеслагер, Р. Ковтун, О. Мозолюк-Коновалова (затримку розвитку статичних і локомоційних функцій, різних видів моторики, особливо дрібної); Р. Ковтун, S. Buckley, G. Bird (відставання активного мовлення при відносно збереженому його розумінні).

Заслуговують уваги праці провідних дослідників розвитку дітей з синдромом Дауна сучасного періоду за кордоном М. Бруні, П. Лаунтеслагер, Д. Фідлер, П. Уіндерс та ін.

З'ясовано, що показники зниження рівня когнітивних процесів у дітей із синдромом Дауна варіюють від легкого інтелектуального порушення до помірного. При цьому спостерігається глибоке недорозвинення пізнавальної діяльності і мовлення (П. Ковалевський, Г. Ворсанова, Ю.Юров, І. Демидова, А. Берешева, А. Грибоедова); має місце нестійкість афективної сфери – від в'ялості, апатії, до розгальмованості, збудливості (Л.Булахова, С.Забрамна, А.Берешева); спостерігається надмірна здатність розконцентровувати увагу (К.Давиденкової, І. Ліберман, О. Орехова).

Проте значущість проблеми та необхідність подальшого розширення її теоретичних та експериментальних досліджень і зумовили вибір теми дипломної роботи: «Особливості розвитку запам'ятовування у дітей з синдромом Дауна».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості запам'ятовування у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

Завдання дослідження:

1. Провести аналітичний огляд наукової літератури з проблеми дослідження.
2. Експериментально дослідити особливості розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.
3. Розробити рекомендації для розвитку запам'ятовування у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

Об'єктом дослідження є процес розвитку запам'ятовування у дітей з синдромом Дауна.

Предмет дослідження – особливості розвитку запам'ятовування у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

Методи дослідження: аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури; аналіз особових справ дітей; психолого-педагогічний експеримент (констатувальний); методи математичної статистики.

Місцем проведення дослідження були комунальні заклади «Навчально-виховне об'єднання «Спеціальна Загальноосвітня школа I-II ступенів № 1 – дошкільний навчальний заклад» та «Навчально-виховне об'єднання № 3 «Спеціальна загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» м. Кропивницький. Дослідженням було охоплено 22 дитини дошкільного віку (11 з синдромом Дауна та 11 з типовим розвитком).

Практичне значення роботи полягає у можливості її використання педагогами і вихователями, спеціальними психологами під час організації навчального та виховного процесу з дітьми з синдромом Дауна; враховані у процесі розвитку у дітей пам'яті.

Апробація та впровадження результатів. Основні результати дослідження доповідались та отримали схвалення на щорічній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019 році Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Основні положення та висновки дослідження викладені у 1 науковій праці.

Структура роботи – вступ, три розділи, висновки до розділів, висновки, список використаних джерел. Робота містить 10 таблиць.

ВИСНОВКИ

1. Пам'ять – специфічна форма психічного відображення дійсності, що забезпечує нагромадження, збереження і відтворення вражень про навколишній світ; основа набуття знань, навичок і умінь і їх наступного використання. При запам'ятовуванні новий матеріал включається в систему набутого раніше досвіду через механізми утворення асоціацій. При запам'ятовуванні відбувається прийом інформації, її відбір і фіксація у вигляді мнемічних слідів у нейронних мозкових структурах. Кількісні й якісні характеристики запам'ятовування істотно впливають на подальше збереження і відтворення.

2. У дітей з синдромом Дауна пам'ять розвивається досить повільно, матеріал вони запам'ятовують лише після багаторазового повторення, швидко забувають і внаслідок цього не можуть в повній мірі використати ці знання на практиці. Причиною цього є певна недосконалість замикаючої функції кори головного мозку, що і обумовлює малий об'єм і уповільнений темп формування нових умовних зв'язків та їхню недовговічність.

3. Особливо у дітей з синдромом Дауна страждає довільна пам'ять. Обсяг пам'яті суттєво звужений. При відтворенні заученого матеріалу часто спостерігають спотворення. В процесі розвитку співвідношення між довготривалою та короткочасною пам'яттю у дітей з синдромом Дауна удосконалюється як в кількісному, так і в якісному плані. Краще розвивається довготривала пам'ять, в порівнянні з короткочасною. Дітям з синдромом Дауна потрібно більше часу для вивчення та засвоєння нових навичок, заучування і запам'ятовування нового матеріалу. Спостерігається недостатність слухової короткочасної пам'яті і обробки інформації, яку дитина отримала на слух. Багато дітей з синдромом Дауна мають погану короткочасну пам'ять. Довготривала пам'ять (працює зовсім інакше, ніж короткочасна) у цих дітей не порушена, як не порушена і робота короткочасної пам'яті в разі отримання зорової або просторової інформації.

4. За результатами проведеного експериментального дослідження нами виявлено, що у значної більшості дітей наявний середній рівень розвитку зорової пам'яті. Низький рівень розвитку зорової пам'яті зустрічається частіше у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна ніж у дітей дошкільного віку з типовим розвитком.

5. Результати досліджень показують, що короткочасна слухова пам'ять у дітей з синдромом Дауна розвивається не так, як у однолітків з типовим розвитком. У значної кількості дітей дошкільного віку наявний середній рівень розвитку мимовільної та довільної слухової пам'яті. Варто зазначити, що високий рівень розвитку мимовільної і довільної слухової пам'яті серед дітей дошкільного віку з синдромом Дауна нами не виявлений. У більшості дітей дошкільного віку з синдромом Дауна нами виявлений низький рівень розвитку довготривалої слухової пам'яті. Дуже низький рівень розвитку довготривалої слухової пам'яті виявлений однаково в дітей з типовим розвитком та з синдромом Дауна. Таким чином, у дітей дошкільного віку спостерігається вищий рівень розвитку мимовільної слухової пам'яті ніж довільної. Загалом у дітей із синдромом Дауна зорова пам'ять розвинена краще за слухову пам'ять, а довготривала - за короткочасну.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів поставленої проблеми. Перспективу нашого дослідження вбачаємо у розробці та впровадженні корекційно-розвиткових занять для розвитку запам'ятовування для дітей з синдромом Дауна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баряева Л.Б., Вечканова И.Г., Загребаева Е.В. Театрализованные игры в коррекционно-развивающей работе с дошкольниками / Под ред. Л.Б. Баряевой, И.Г. Вечкановой. СПб.: КАРО, 2009. 256 с.
2. Беркетова М. Г. Шляхи організації сенсомоторного розвитку дітей раннього віку з синдромом дауна в процесі ігрової діяльності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. 2012. Вип. 20(2). С. 8-16.
3. Бруни М. Формирование навыков мелкой моторики у детей с синдромом Дауна / пер. с англ. А. Курт. М. : Связь-Принт, 2005. 212 с.
4. Брушлинский А.В., Абульханова-Славская К.А. Основы общей психологии. СПб: Издательство "Питер", 2000. 712 с.
5. Виноградова А.Д., Коновалова Н.Л., Михаленкова И.А., Посохова С.Т., Хилько А.А., Шипицина Л.М. Психологическая диагностика отклонения развития детей младшего школьного возраста. СПб.: Речь, 2004. 48 с.
6. Вікова психологія / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. К.: Академвидав, 2005. 202 с.
7. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
8. Выготский Л. С. Память и ее развитие в детском возрасте / Выготский Л. С. Собр. соч. в 6 т. Т.2. Проблемы общей психологии. М.: Педагогика, 1982. 504 с.
9. Генетика : підручник / А. В. Сиволоб, С. Р. Рушковський, С. С. Кир'яченко та ін. К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2008. 320 с.
10. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за ред. В.І. Бондаря, В.М. Синьова. К.: МП Леся, 2011. 528 с.

11. Дмитриев А. А. Организация двигательной активности умственноотсталых детей. М. : Сов. спорт, 1991. 163 с.
12. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
13. Жиянова П. Л. Социальная адаптация детей раннего возраста с синдромом Дауна: Организация, содержание и методика работы адаптационных групп : Метод. пособие. 2-е изд. М. : Гуманитарный центр Монолит, 2002. 197 с.
14. Жиянова П. Л., Поле Е. В. Малыш с синдромом Дауна : Кн. для родителей. М. : Благотворит. фонд "ДаунсайдАп", 2012. 208 с.
15. Журба Л. Т., Мастюкова Е. Н. Нарушение психомоторного развития детей первого года жизни. М. : Просвещение, 1981. 372 с.
16. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание. М.: АПН РСФСР, 1961. 562 с.
17. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание и деятельность // Психология памяти: Хрестоматия / Ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романов. М.: ЧеРо, 2000. С.465-476.
18. Исаев Д. Н. Психическое недоразвитие у детей. Л. : Медицина, 1982. 367 с.
19. Катаева А. А., Стребелева Е. А. Дошкольная олигофренопедагогика. М. : Просвещение, 1988. 261 с.
20. Ковтун Р. А. Особливості структури психологічного недорозвитку дітей з синдромом Дауна. *Науковий вісник Миколаївського державного університету В. О. Сухомлинського* : Збірник наукових праць за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. Т. 2. Вип. 5. Миколаїв : МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2010. С. 154-158.
21. Ковтун Р. А. Програма розвитку пізнавальних функцій дошкільників із синдромом Дауна. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2(2). С. 141-145.

22. Ковтун Р. А. Психофізичний і соціальний розвиток осіб із синдромом Дауна. *Психологічні перспективи*. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т соц. та політ. психології АПН України ; гол. ред. Л. Засекіна. Луцьк, 2011. Вип. 17. С. 123-131.
23. Комплексное развитие детей с синдромом Дауна: групповые и индивидуальные занятия. Методическое пособие. М. : Благотворительный фонд "Даунсайд Ап" при участии Гуманитарного центра "Монолит", 2004. 264с.
24. Коробко С. Пам'ять учащихся нужно развивать. М., 1999. 56 с.
25. Костюк Г. С. Вікова психологія: підруч. Київ: Рад. шк., 1976. 268с.
26. Кузнецов М.А., Заїка Є.В., Ходикіна Ю.Ю. Психологія моторної пам'яті: прикладні аспекти. Монографія. Харків: Діса Плюс, 2019. 446 с.
27. Кулик Н. Організація навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Дефектолог*. 2010. № 11 (47). С. 6-13.
28. Лаутеслагер П. Двигательное развитие детей раннеговозраста с синдромом Дауна. Проблемы и решения. М.: Монолит, 2014. 360 с.
29. Лебединский В. В. Нарушение психического развития. М.: МГУ, 1985. 347 с.
30. Левченко И.Ю., Кисилёва Н.А. Психологическое изучение детей с нарушениями развития. М.: Издательство «Книголюб», 2007. 152 с.
31. Лурия А. Р. Лекции по общей психологии СПб.: Питер, 2006. 320с.
32. Лурия А.Р. Маленькая книжка о большой памяти // Психология памяти: Хрестоматия / Ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романов. М.: ЧеРо, 2000. С.149-165.
33. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. К.: Вища школа, 1974. 356 с.

34. Мандель Б.Р. Основы современной генетики: учебное пособие для учащихся высших учебных заведений (бакалавриат). Москва. Берлин: Директ- Медиа, 2016. 108 с.
35. Марцинковская С.Д. Диагностика психического развития детей. М. : ЛИНКАПРЕСС, 1997. 176 с.
36. Міненко А.В. Психологічні чинники шкільної зрілості старших дошкільників з синдромом Дауна. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*: зб. наук. праць. 2014. Вип. 6. С. 116-124.
37. Медведева Т.П. Развитие познавательной деятельности детей с синдромом Дауна. Пособие для родителей. М.: Монолит, 2010. 80 с.
38. Медведева Т. П., Панфилова И. А., Поле Е. В. Комплексное развитие с синдромом Дауна: групповые и индивидуальные занятия. М. : Благотворительный фонд «ДаунсайдАп», 2004. 200 с.
39. Мозолюк-Коновалова О. М. Корекційна спрямованість образотворчої діяльності дошкільників із синдромом Дауна. *Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології* : збірник наукових праць / за ред. Т. В. Сак. К., КАФЕДРА, 2011. Вип. 6. С. 98-103.
40. Мозолюк-Коновалова О. М. Організація корекційно-виховної роботи з дошкільниками із синдромом Дауна. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* : зб. статей молодих вчених / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. К., 2011. Вип. 2. С. 130-140.
41. Московкина А.Г., Уманская Т.М. Клиника интеллектуальных нарушений: учебное пособие. Москва: Прометей, 2013. 246 с.
42. Московкина А.Г. Семейное воспитание детей с различными нарушениями в развитии : учебник; под ред. В. Селиверстова. Москва: Владос, 2015. 263 с.
43. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Ученик для студ. вузов. 5-е изд., стереотип. М. : Издательский центр «Академия», 2000. 456 с.

44. Навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами: сучасні підходи: [навчально-методичний посібник] / В. Войтко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 84 с.
45. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник. Рівне, 2012. 99 с.
46. Немов Р. С. Психологія : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 688 с.
47. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. К. : Академвидав, 2008. 431 с.
48. Петровский А. В., Ярошевский М. Г. Психология : учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений. М. : Издательский центр “Академия”, 2001. 512 с.
49. Ребенок с синдромом Дауна. Первые годы: новое руководство для родителей / под ред. СюзанДж. Скаллерап / пер. с англ. О. К. Васильевой, М. Л. Шихиревой. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Благотворительный фонд «ДаунсайдАп», 2012. 424 с.
50. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2015. 705 с.
51. Савицький А. М. Нейропсихологічні та нейрофізіологічні аспекти навчання дітей з синдромом Дауна. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер : Педагогічні науки. 2014. Вип. 3. С. 248-254.
52. Савицький А. М. Особливості раннього розвитку дітей з синдромом Дауна. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. 2012. Вип. 20(2). С. 178-185.
53. Савицький А. М. Психомоторна готовність до шкільного навчання дітей з синдромом Дауна. *Науковий часопис НПУ імені М. П.*

Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 23. С.209-212.

54. Савченко О.Я. Умій вчитися: Навч. посібник для молодших школярів. К.: Освіта, 1998. 188 с.

55. Сапожникова Т.В., Першина Н.А., Щигрева Н.А. Психолого-педагогическое сопровождение детей с синдромом Дауна и их семей в условиях реабилитационного центра: учебно-методическое пособие. Бийск, 2019. 311 с.

56. Синдром Дауна. Медико-генетический и социально-психологический портрет / под редакцией Ю. И. Барашнева. М. : Изд-во «Триада–Х», 2007. 280 с.

57. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія: підручник. К.: Каравела, 2009. 464 с.

58. Смирнов А.А. Проблемы психологи памяти. М.: Просвещение, 1966. 432 с.

59. Смирнов А.А. Произвольное и не произвольное запоминание // Психология памяти: Хрестоматия / Ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романов. М.: ЧеРо, 2000. С. 476-486.

60. Тертична Н. А., Головань Г. О. Характеристика динаміки змін розвитку емоційної сфери дітей з синдромом Дауна дошкільного віку в рамках інклюзивної освіти. *Науковий Вісник національного медичного університету імені О. О. Богомольця*. № 2. 2009. С. 148-154.

61. Тесты для детей: сборник тестов и развивающих упражнений / Сост.: Ильина М.Н., Парамонова Л.Г., Головнева И.Я. СПб.: «Дельта», 2005. 384 с.

62. Урунтаева Г.А., Афонькина Ю.А. Практикум по дошкольной психологии: Пособие для студентов высших и средних учебных заведений. М.: Издательский центр «Академия», 1998. 304 с.

63. Чеботарьова О.В., Гладченко І.В., Василенко-ван де Рей А., Ліщук Н.І. Інклюзивне навчання. Дитина із синдромом Дауна. Харків: Ранок, 2018. 48 с.